

Broeders en zusters, hier in de kerk en thuis,

Als de Israëlieten in Egypte zuchten onder de slavernij, stijgt hun hulpgeroep op naar God, vertelt het bijbelboek Exodus aan het begin (2:23). Er staat niet eens bij dat ze gericht tot God baden; net als de mensen in de Oekraïne of Syrië, of Gaza of Soedan. Soms is het bewust een gebed, soms staan ze alleen met hun handen in de hoogte, een gebaar van onmacht en vertwijfeling. Voor God is dat genoeg, zegt de verteller van Exodus: Hij hoort hun klacht, en roept Mozes om naar de Farao te gaan en voor de slaven op te komen. Ik heb hun klacht gehoord, zegt Hij, en Ik denk aan mijn verbond. Aan zijn verbond denken betekent zijn beloften in werking stellen. God heeft iets met verschopte, gepijnigde mensen; die betrokkenheid wordt nu geactiveerd, omgezet in daden. Dat is de kern van gedenken. Mozes wordt gestuurd, voert voor hen het pleit in Gods naam, tegen de verdrukking in, en blijft dat doen tot ze vrij zullen zijn. Want Ik, zegt de Altijd Betrokkene, zal hen uit de slavernij halen, met uitgestrekte arm hen bevrijden. En hoe lang die arm van God is, dat zullen ze merken in Egypte. Voelen wat zijn Naam betekent: Ik zal er zijn.

Gedenken betekent in actie komen, zó dat mensen gaan zeggen: wat fijn dat jullie aan mij gedacht hebben. Zo reageren mensen op bloemen of een kaartje: goh, jullie hebben aan mij gedacht. Ik word niet vergeten. Politieke gevangenen merken dat er aan hen gedacht wordt als ze brieven krijgen via Amnesty International; autoriteiten worden er nerveus van. Ook de Israëlieten in het land van angst merken dat God aan hen denkt. Farao wordt er nerveus van, dat voortdurende opkomen van Mozes voor de slaven. Door plagen en gerichten heen, door water en woestijn heen, zal er uiteindelijk voor deze mensen een plek onder de zon komen, om in vrijheid met elkaar te leven. Er is aan hen gedacht. God denkt aan zijn verbond. Ze mogen er zijn.

Niet dat al die slaven zulke heilige boontjes waren, of die mensen uit de Oekraïne. Nee, het zijn mensen als wij. Die ergens voor staan, ergens voor vechten, daarbij ook fouten maken, net als wij. Mensen die vergeving nodig hebben, net als wij. Maar in ieder geval schepselen van God. God die hen wil zien leven, hen niet wil zien wegwijnen in een schuilkelder of vermoord zien worden door mensen die menen dat zij God zijn en over leven en dood kunnen beschikken - de oerzonde van Genesis 3: als God willen zijn, kennende goed en kwaad. God niets meer vragen, omdat je het zelf al weet: goed is wat jou van pas komt, jouw nationale trots dient; kwaad is wat jouw macht tegenwerkt. Dus wie jou in de weg zit, ruim je uit de weg. Leven en dood, daar ben jij de baas over. We kennen helaas genoeg voorbeelden uit onze tijd, maar ook al uit de bijbel.

Eén zo'n godenbaas is Pilatus, die Galileese mensen wreed afslacht, terwijl ze nota bene aan het offeren zijn. We zouden dat nu terrorisme noemen: biddende mensen doden. Dierenbloed en mensenbloed vermengt hij, in zijn hoogmoedswaan. Wie het hebben gezien en gehoord, zijn verbijsterd, verontwaardigd. Dan komen de vragen: waarom? Waarom zij? En de antwoorden, die er altijd schijnen te moeten komen: dit kan niet zomaar gebeurd zijn, er zal wel een reden voor zijn. En de ergste variant is: ze zullen het ernaar gemaakt hebben, dat dit hen treft.

Waarom praten mensen zo? Om niet te hoeven nadenken over de vraag: waarom ik niet? Om geen schuldgevoel te krijgen? Om er van af te zijn? Omdat je niet kunt leven met onopgeloste vragen, met alle ongerijmdheden van dit leven? Jezus vraagt: denk je nu heus, dat wie door zoiets vreselijks getroffen zijn, grotere zondaars waren dan de rest? Hij antwoordt: nee. Weg met dat geredeneer van oorzaak-en-gevolg, weg met die goedkope veroordelingen van eigen-schuld-dikke-bult. Kijk liever naar jezelf.

Ik zeg jullie, voegt Hij eraan toe, als jullie niet omkeren, je afkeert van dit heilloze en liefdeloze gepraat, dan komen jullie net zo om als zij. Oei, wat een moeilijke uitspraak opeens. Wat een dreigement voor de hoorders. Wij als die vermoorde tempelgangers?

Of wij als die mensen die onder zo'n instortende toren kwamen? Jullie zullen allemaal net zo omkomen – die waarschuwing moet je lezen tegen de achtergrond van wat Jezus hiervóór zegt over de tekenen der tijden, het einde van de wereld en de komst van de Mensenzoon. Alles zal vergaan wat niet klopt met Gods wil van liefde, vrede en recht. Alle onrecht, haat en geweld, alle moordenaars en godenbazen zullen vergaan, en ook al dat geoordeel over anderen. Blijf niet steken in het wijzen naar elkaar, want dat kan jou net zo hard treffen. Stop met die te gemakkelijke conclusies over mensen.

In het koninkrijk van God gelden andere wetten. Geen eigen-schuld-dikke-bult maar ontferming en vergeving voor falende mensen. Geen schurken of helden (natuurlijk hoor jij dan bij de helden). Geen verheerlijking van slachtoffers (vaak verheerlijk je dan iets van jezelf). Maar opkomen voor wie lijden, naar hen omzien. Want geweld tegen mensen hoort niet bij Gods Koninkrijk, dat moet stoppen. En ook geen geweeklaag of gedweep. Want gevangen of gevluchte mensen, wie getroffen zijn door lijden, willen niet zielig gevonden worden en verlangen ook niet naar bewondering. Ze willen serieus genomen worden. Geïsoleerde mensen willen contact: dáár leven ze van op. Ze willen merken dat er aan hen gedacht wordt, door God en door mensen. Ik zal er zijn – die naam voelbaar maken. Dat ze weer moed krijgen. Dat zij volhouden, en wij. Doorgaan, ook al lijkt het soms hopeloos.

Zoals met dat vijgeboompje waar niets aan groeien wil. Dat verhaal wordt er niet voor niets meteen achteraan verteld. Hak hem om, zegt de eigenaar, hij neemt alleen maar plek in. Wacht, zegt de tuinman, geef hem nog een jaar; ik graaf er omheen, luchtige grond erbij, mest erbij, en dan zien we wel hoe het gaat. We kunnen hem altijd nog omhakken, maar geef hem nog een kans. Ook dit is tegen voorbarige conclusies, tegen te snel afrekenen op falende prestaties. Tegen het calculerende: heb ik iets aan jou? Niet? Hoepel maar op! Nee, niet examineren en laten zakken, maar genadig en geduldig zijn met elkaar. Zoals God genadig en geduldig is met ons. Zoals Hij zelfs genadig en geduldig is geweest met mensen die genadeloos en zonder geduld voor Jezus waren.

Het lijkt bijna of Jezus, met dat voorbeeld van die offeraars die zelf werden geofferd, vooruitloopt op Golgotha, waar zijn bloed en het bloed van het offerlam één worden. Zijn vraag over de slachtoffers wordt dan nog scherper: wordt die Ene gekruisigd omdat Hij de grootste zondaar is van allen? Integendeel - allen die eromheen staan zijn veel schuldiger dan Hij. En toch draagt Hij dit onverdiende lijden, juist ter wille van mensen die dit meer verdienden. Zij mogen vrijuit gaan, het wordt ze gegund van Godswege. Dit doorbreekt onze logica, onze wet van oorzaak en gevolg; de gebruikelijke ideeën over wat eerlijk is (en wat niet) worden beschaamd. In plaats van onze rekensommetjes komen onbegrijpelijke genade en onvoorwaardelijke liefde. Mensen die een ander het leven niet gunden, mogen leven, door Hem die voor ons het leven liet. Wat een vreemde ruil! Zijn vruchtbaar leven, dat onze vruchteloosheid doorbreekt. Wij die bij anderen soms de zon niet het water kunnen zien schijnen - wij mogen lopen in Gods licht. In de gloed van zijn liefde. Hij wiens leven en sterven zo heilzaam zijn voor ons mensen, Hij die onze haat en eigengereidheid gedragen heeft, regelrecht zijn graf in; Hij helpt ons om op te staan, uit ons geharrewar en gedoe, en achter hem aan vrucht te dragen; tot welzijn van al onze naasten, om ons heen en wereldwijd; tot vrede en heelheid; ja tot leven, zelfs over de grens van de dood heen.

In de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Amen.